

SAVAŞIN KADIN KALEMİNE YANSIMASI – LÜBNAN ÖRNEĞİ THE REFLECTION OF WAR TO WOMAN'S PEN – LEBANON EXAMPLE

RUMEYSA BAKIR DAYI

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Bölümü
Assist. Prof. Dr., Bayburt University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of
Arabic Language and Rhetoric
rbakirdayi@bayburt.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-8945-8776>

Atıf / Citation

Bakır Dayı, R. 2020. "Savaşın Kadın Kalemine Yansımaları – Lübnan Örneği". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 69, (Eylül-September 2020). 707-716

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü- *Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi- *Received Date* : 28.03.2020
Kabul Tarihi- *Accepted Date* : 25.08.2020
Yayın Tarihi- *Date Published* : 30.09.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4365>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*
TAED-69, Eylül – September 2020 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851
www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunited>

SAVAŞIN KADIN KALEMİNE YANSIMASI – LÜBNAN ÖRNEĞİ*
THE REFLECTION OF WAR TO WOMAN'S PEN – LEBANON EXAMPLE

RUMEYSA BAKIR DAYI

Öz

Tarih boyunca erkek işi olarak bilinen, kurallarını ve kararlarını erkeklerin ortaya koyduğu savaş, olgusunda kadınlar çoğunlukla saf dışı bırakılmış hatta ganimet olarak paylaşılmıştır. Buna rağmen kadın; savaş sırasında ve sonrasında dağılan ailenin güvenliğini sağlayan, taş taş üstünde kalmayan bir ülkede toplumu ayakta tutan temel taşıdır. Geçmişte birçok ülkede sayısızca örneğinin bulunduğu kadın dirayeti, kendisini Orta Doğu'da din ve kültürün birçok çeşidini bir arada bulandıran Lübnan'da göstermektedir.

Lübnan gerek coğrafyası gerek etnik yapısı ve idare tarzı bakımından Orta Doğu'nun en ilgi çekici ülkelerinden biri olmuştur. Çalışmamızda da Lübnan'da yaşanan toplum baskısını, gelenekselliğin ağır basmasını, savaşın getirdiği çıkmazları ve göç etme zorunluluğunun getirdiği zorlukların kadın üzerindeki etkisini ve bunun onların kalemine yansımaları, Lübnanlı kadın yazarların eserlerinden yola çıkarak incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Kadın, Lübnan

Abstract

Despite the fact that women are mostly eliminated and even shared as spoils in the phenomenon of war known as men's work throughout history and whose rules and decisions are made by men; It is the cornerstone that ensures the safety of the family that collapsed during and after the war and keeps the society alive in a country that crumbles.

Women's strength, of which there are countless examples in many countries in the past, manifests itself in Lebanon, which contains many types of religion and culture in the Middle East.

Lebanon has become one of the most interesting countries in the Middle East in terms of its geography, ethnic structure and administrative style. In our study, we tried to examine the social pressure in Lebanon, the predominance of tradition, the dilemmas brought by the war and the difficulties caused by the obligation to migrate on women, and its reflection on women, based on the works of Lebanese women writers.

Key Words: War, Woman, Lebanon.

* Bu çalışma, Modern Lübnan Edebiyatı'nda Nesir adlı doktora tezinde mevcut kadın yazarların, savaş olgusu ile ele alınarak yeniden düzenlenmiş halidir.

Structured Abstract

The Middle East, in addition to being a geography where three major religions were born and spread around the world, it is a region where these three major religions are divided into different sects. This situation naturally caused the increase of differences among societies and made the Middle East culturally rich but politically and socially more complex. Throughout history, the region has attracted many nations due to its location and wealth. This led to the use of the mixed sectarian and religious situation of the region in order to take over the rich geography, and it was as effective as ethnic and religious divisions in the beginning and end of the civil wars.

Lebanon has been one of the most interesting countries in the Middle East, both in terms of its geography, ethnic structure and administrative style. Because Lebanon is like a mirror of the political and social issues that the Middle East has. For this reason, throughout history, it has been a country with a variety of conflicts based on different balances, and a variable and complex internal structure. For this reason, the Lebanon issue has recently become the most important and unsolved problem in Arab history, and has been a geography that has remained on the world agenda for centuries.

When is looked in this way, this potential of Lebanon has always left positive and negative effects on it. It is very difficult to distinguish between the socio-political events in a country and the literature because they affect each other closely. Looking at the stories, novels or theater works of a country, it is possible to examine the political and social structure of that country.

One of the women writers of Lebanese Arabic literature, such as Īmān Ĥumeydān Yūnus, Anbera Selām el-Ĥālidī, Lebībe Hāşim, Selmā eş-Şāyığ, Hüdā Berekāt, 'Ulviye Şubḥ, Leyla' Useyrān, Seher Mendūr, Leylā Ba'albekī, Ĥannān eş-Şeyḥ, rights advocates, critics, journalists and novelists wrote down the historical events of the period with a rich narrative style and bold pens.

Although the phenomenon of war that started in the smallest unit of society, the family, continues with the internal conflicts in the society and extends to countries and continents, throughout the history it seems that men have always been brought up and managed by men, behind this chaos, there is a woman who gathered the destroyed home and the country.

Many Lebanese female writers with strong pen have written stories, novels and poems on many topics, both social, religious and cultural, to encourage, inform and promote women in society. Especially the civil wars experienced in Lebanon affected every part of the country as well as women writers.

Like Hannān Eş-Şeyḥ, some of them have overlapped the civil war they have experienced with their own civil war, and they constantly highlight women in their writings. She always found herself thinking about women's thoughts in life, lifestyles, and problems of freedom, especially gender freedom.

For this, the issue of gender was discussed in Ĥikāyetun Zehrātun (1980) and Mesku 'l-Ġazāl' (1988). She dealt with the bad events he experienced, abortion, and the overwhelming situation of not being a virgin. The Lebanese civil wars that broke out in 1975 had a tremendous impact on the release of the novel of Ĥannān eş-Şeyḥ. The author emphasizes that she cannot read what is written about the Lebanon war and that she has

created great sadness. War has been the biggest factor that brought these feelings out. She wrote about his painful experiences during the civil war in Lebanon in the 70s, both in the genre of social realist novels and biography novels.

Like Leyla 'Useyrân, she has always supported the Arab community around a single language and a single culture within the geography. She was of the opinion that she could keep the society together and happy even after the civil war. 'Useyrân, who was closely interested in the cases of the Palestinians, went down to the squares with them, and felt deeply the troubles they suffered, and in 1967, the "Aşâfiru'l-Fecr " and in 1976" Haţtu'l-Efâ ". In two novels, she wrote about the defeats and troubles of the Palestinians, the fronts she went and saw, and the events she closely witnessed.

While she wrote was about the civil war in the novel "Kal'atu'l-Estâ" in 1979, she also wrote about the resistance of the Lebanese youth against the Israeli revolution in the novel "Cesâretu'l-Hacer", which she published in 1986. In 1989, he reported the situation of the free Lebanese who had emigrated and the silenced Lebanese who were left behind. The events take place in the sad city of Beirut and in the glorious country France.

In her novels such as Hüdâ Berekât, she conveyed the joyful and tragic aspects of life in her powerful, dominant and passionate style. She blends the events in his novels with the experiences and emotions of the characters and gives them directly. He handled the issue of feminism by exemplifying the dominant female role in 20th century modern Arabic literature.

Giriş

Orta Doğu üç büyük dinin doğduğu ve dünyaya yayıldığı bir coğrafya olmanın yanı sıra bu üç büyük dinin de farklı mezheplere ayrıldığı bir bölge konumundadır. Bu durum haliyle farklılıkların toplumlar arasında çoğalmasına sebep olurken Orta Doğu'yu kültürel anlamda zengin ama siyasi ve toplumsal olarak daha karmaşık hale getirmiştir. Bölge tarih boyunca konumu ve zenginliği yüzünden birçok milleti cezp etmiştir. Bu da zengin coğrafyayı ele geçirmek için bölgenin karışık mezhepsel ve dini durumundan yararlanmaya sebep olmuş, iç savaşların başlamasında ve bitmesinde etnik ve dini parçalanmalar kadar etkili olmuştur.

Lübnan gerek coğrafyası gerek etnik yapısı ve idare tarzı bakımından Orta Doğu'nun en ilgi çekici ülkelerinden biri olmuştur. Çünkü Lübnan, Orta Doğu'nun sahip olduğu siyasal ve toplumsal meselelerin aynası gibidir. Bu nedenle tarih boyunca farklı dengelere dayalı çok çeşitli çekişmelerin yer aldığı, değişken ve karmaşık içyapısıyla karşımıza çıkan bir ülke olmuştur. Bu sebeple Lübnan meselesi son dönemlerde Arap tarihinin en önemli ve çözülemeyen davası haline gelmiş, yüzyıllardır dünya gündeminden düşmeyen bir coğrafya olmuştur.

Bu şekilde bakıldığında Lübnan'ın sahip olduğu bu potansiyel onda her zaman olumlu ve olumsuz etkiler bırakmıştır. Bir ülkede yaşanan sosyopolitik olaylar ile edebiyatın birbirini yakından etkilemesi dolayısıyla birbirinden ayırmak oldukça zordur. Bir ülkenin öykü, roman veya tiyatro eserlerine bakıldığında o ülkenin siyasi ve toplumsal yapısını da incelemek mümkündür.

Lübnan Arap edebiyatının kadın edebiyatçılarından, İmân Humejdân Yûnus, Anbera Selâm el-Hâlidî, Lebîbe Hâşim, Selmâ eş-Sâyîğ, Hüdâ Berekât, ‘Ulviye Şubh, Leylâ ‘Useyrân, Şeher Mendûr, Leylâ Ba’albekî, Hannân eş-Şeyh, gibi insan hakları savunucusu, eleştirmen, gazeteci ve roman yazarları, dönemin tarihi olaylarını zengin anlatım tarzı ve cesur kalemleriyle yazıya dökmüşlerdir. Bu yazarlardan bazıları eserlerinde bu konuları şöyle ele almışlardır:

1. İmân Humejdân Yûnus (1956-...)

Modern Lübnan edebiyatında psikolojik roman yazarlarından biri olan İmân Humejdân Yûnus, Lübnan’ın modern edebiyatçılarından. Üniversite hayatından sonra yazarlığa yönelmiş olan İmân Humejdân Yûnus yazılarında din ve mezhepler arasındaki birbirine geçmişliği ve aralarında hoşgörünün olması gerektiğine yer verip, 19.yy’dan beri Yeni Dünya’ya göç edışı ele almıştır.¹

Lübnanlı yazar İmân Humejdân Yûnus’un adı 1997 yılının başlarında çıkardığı “Bâe Misle Beyt... Misle Beyrût” (Beyt Gibi, Beyrut Gibi B Harfî) isimli romanı ile Arap edebiyatında duyulmuştur. İmân Humejdân Yûnus, romanında yaşadığı zamanı resmetmiş, insanların kibirli, kırılmalı ve galibiyet durumlarındaki güçlü ve zayıf hallerini, bütün gerçekliği ve bütün ayrıntılarıyla yansıtmıştır. Romanında bütün Lübnanlıların savaş döneminde hissettiği ortak duyguları ve hassasiyetlerini de vurgulamayı ihmal etmemiştir.

Yazar eseriyle adeta Lübnan iç savaşının Lübnanlıların hayatlarında bıraktığı izleri ve hafızalarda kalan hatıralarla Lübnan’ın toplumsal suretini resmetmiştir. Romanda olaylar bir inşaat binasında Leyleyân, Verde, Mihâ ve Kâmîliyâ isimli dört kadın kahramanın karşılaşması ile başlamıştır. Kahramanlardan Leyleyân güneyle bir Şii ile evli, savaş döneminde ailesinin yaşadığı köyden zorla çıkarılmış ve göçe zorlanmış Hıristiyan bir bayandır. Evin üst katında duran, akrabaları tarafından kendisinden yaşça çok büyük bir erkekle evlenmeye zorla itilmiş, kahve ve sigarasız yaşayamayan Verde, evlendiği eşinin kızlarının koruma ve haklarını yasaklamasından sonra kızları için sürekli gözyaşı dökten, diğer bayan kahramanıdır. Hayat arkadaşının milis güçleri tarafından öldürüldüğü, kendisinin de sokaklarda yırtıcı bakışlarla izlendiği Mihâ, savaş mağduru köyünü arada sırada ziyaret eden romanın üçüncü karakteridir. Romanın dördüncü karakteri Kâmîliyâ ise Miha gibi Dürzî bir ailede yetişmiş, erkek gruplarının arasından sıkça bulunması nedeniyle onunla karşılaşan herkesin yanında arsız bir duruş ve büyüleyici bir güven intibası vermektedir. Hâlbuki korkulu ve endişeli durumunu saklayan bir duruşta Kâmîliyâ’daki.²

“Bâe Misle Beyt... Misle Beyrût” romanında yazar, zengin anlatım tarzı ve roman karakterleri ışığında Lübnan’ın savaş yıllarında geçirdiği kara dönemleri vermektedir. Romanda karakterlerin olaylara verdiği değer, kendini mekânlarda da göstermiştir. Yazar, “Bâe Misle Beyt... Misle Beyrût” adlı romanında Beyrut’un sokakları, caddeleri, evleri, bahçelerini ile en ince ayrıntısına kadar anlatmıştır.³ Mahvolmuş, kana bulanmış yollar, harabeye dönmüş binalar, çıkan yangınlardan dolayı kapkara olmuş duvarlar, göç etmek zorunda kalmış, yurtlarına dönecekleri zamanı bekleyen çaresiz insanlar romanın konularını

¹ http://www.diwanalarab.com/spip.php?page=article&id_article=2185 07.03.2016.

² <http://www.langue-arabe.fr/spip.php?article197> 07.03.2016; Cemile Emin Huseyn, el-Mer’e fi’r-Rivâyeti’l-Lubnâniyyeti’l-Mu’âsır (1899-2009), Dâru’l-Fârâbi, Beyrut 2016, 303-304.

³ Hüseyn, el-Mer’etu fi’r-Rivâyeti’l-Lubnâniyyeti’l-Mu’âsır (1899-2009), 301.

oluşturmaktadır. Kısacası İmân Humejdân Yunus, Lübnanlıların 1975-1990 yılları arasındaki kâbus dolu yıllarını dört kadın üzerinden anlatmaktadır. Berlin duvarı meselesi ve Lübnan iç savaşı arasındaki benzerlikler, her iki şehir halkının da siyasi bölünmeler nedeniyle birçok sıkıntıyla yüz yüze gelmesi, romanın 2007 yılında Almancaya çevrilmesini de beraberinde getirmiştir. Almancanın yanında eser Fransızcaya da çevrilmiştir.⁴

İmân Humejdân Yunus diğer önemli eseri “TûtuBerrâ” yı (Frambuaz) 2001 yılında yazmıştır. Kendi orta sınıf ailesinin hayatını kaleme aldığı eser, okuyucu tarafından ilgi görmüş, İngilizce ve Almancaya çevrilmiştir. Lübnan topraklarının derinliklerinde, zorbalıktan, savaştan kaçmış, göç etmeye mecbur kalmış, fakat gurbetin vatan özlemini söndüremediği gerçek hikâyelere yer vermiştir. Yazar diğer eserinde olduğu gibi bu romanında da kişi kadrosuna verdiği önemi çevre betimlemesinde de göstermiştir. TûtuBerrâ’da olayların vuku bulduğu evi, odayı, çevreyi, bahçeyi bütün ayrıntıları ile tasvir etmektedir. Kendisi de kaleme aldığı hatıraların, daha çok annesinin, ninesinin, babasının kısaca ailesinin ve yaşadığı toplumun hatıraları olduğunu söylemektedir. Romanda annesinin ve onun gibi susan, korkusundan konuşamayan kadınların sözlerini dile getirmiş, hayata karşı çaba sarfetmiş ama başarısız olmuş birbirinden farklı kadın hikâyelerine dokunmuştur. Herkesten bir parça gerçek olay alıp, her yazışında suskunluğa karşı intikam alıyormuş gibi hissettiğini dile getirmiştir.⁵

2. Lebîbe Hâşim (1880-1947)

Ahlaki değerlere önem veren Lebîbe Hâşim, çağdaşları tarafından mücadeleci ve yenilikçi bir kadın lider olmuştur. Doğulu kadınları İslami değerlerden uzak geleneklerin içinde boğulmasından çekip, hak ve hürriyetleri konusunda bilinçlendirme çabasında olan önemli bir bayan edebiyatçıdır.

Lebîbe Hâşim; arkasında kadın hakları konusunda kaleme aldığı, etkisi çok büyük olan eserler bırakmıştır. Bu romanların en çok dikkat çeken ve ilgi göreni 1904 yılında çıkardığı, kahramanlarının Hıristiyan bir genç ve Dürzi bir genç kız olan Lübnan, Mısır ve Avrupa arasında yaşanan olayları ve kadın haklarının savunulduğu *Kalbu’r-Racul* (Erkek Kalbi) adlı romanı⁶ olmuştur. Bir aşk hikayesi gibi görünen romanda yazar aslında 1860 yıllarındaki Lübnan iç savaşları nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan, savaş ortasında katliamlara maruz kalan insanların hayatlarına bir tarihçi, sosyolog ve edebiyatçı kimliğiyle değinmiştir.⁷

3. Hüdâ Berekât (1952-...)

Hüdâ Berekât, 1952 Lübnan Bişerri doğumlu roman ve hikâye yazarı Lübnan’da iç savaşın kıvılcımlarının çıktığı dönemlerde üniversiteye başlamış, daha sonra öğretmenlik, gazetecilik ve mütercimlik yapmış kadın edebiyatçıdır.

Yaşadığı dönemde iç savaş eserlerinde kaleme alan edebiyatçı, ilk kitabı “ez-Zâirât”ı (Kadın Ziyaretçiler) 1985 yılında çıkarmıştır. Eser, Hüdâ Berekât’ın yıllar boyunca neşrettiği kısa hikâyelerin bir mecmuasıdır. Bu kitap başarılı bir eser olmasına rağmen, edebiyat

⁴<http://tishreen.news.sy/tishreen/public/read/5622> 07.03.2016.

⁵ Hüseyin, el-Mer’etufi’r-Rivâyeti’l-Lübnâniyyeti’l-Mu’âsir (1899-2009), 301-302.

⁶ Muhammed Yûsuf Necm, el-Kışşa fi’l-Edebi’l-Arabiyyi’l-Ĥadis, Dâru’s-Sekâfe, Beyrut 1966,130-132.

⁷ İsa Fettûh, Edebiyyât ‘Arabiyyât Seyr ve Dirâsât, Dimaşk, 1994, s. 122.

alanında gözleri üzerine çekememiş, Lübnan'ın genç yazarları arasında kaybolmuş, sadece dar bir çevrede tanınmıştır. 1989 yılında Beyrut'tan ayrılmış, iki çocuğu ile birlikte Paris'e gitmiştir. Paris'te Şark Radyosunun haber bölümünde gazetecilik yapmıştır. 1990 yılında ilk romanı "Haceru'd-Đahık" (Gülen Taş) Londra'da çıkan ve editörlüğünü Riyâd Necib er-Ris'in yaptığı edebiyat eleştiri dergisinde yayınlanmıştır. Lübnan iç savaşını konu alan bu eser, ona ilk ödülünü aldırın ve adını Arap edebiyatına yazdıran eserdir. 1993 yılında ikinci eseri, "Ehlü'l-Hevâ"yı, 1998 yılında da üçüncü romanı "Hârisu'l-Miyâh"ı çıkarmıştır. Üç eserinde de ülkenin her yerinde ve bütün halkında izler, acılar bırakan iç savaşın çocuklar üzerinde bıraktığı izleri ele almıştır.⁸

Hüdâ Berekât, romanlarında hayatın neşeli ve trajik yönlerini güçlü, baskın ve tutkulu tarzıyla aktarmıştır. Romanlarındaki olayları, karakterlerin deneyim ve duygularıyla harmanlayıp doğrudan vermektedir. Feminizm konusunu 20. yy'ın modern Arap edebiyatında baskın kadın rolünü örneklendirerek ele almıştır. Örneğin; "ez-Zâirât"da (Kadın Ziyaretçiler) Beyrut'ta kopan iç savaşın, kadınların özellikle ünlü kadınların yaşantılarında bıraktığı etkiyi kaleme almıştır. Bu üç romanından başka 2004 yılında "Seyyîdî ve Hâbîbî" (Efendim ve Sevgilim) ve 2012 yılında "Melekûtu Hâzihi'l-Ard" (Bu Dünyanın Melekleri) adlı iki romanı ve tiyatro eserleri bulunan Hüdâ Berekât'ın "Haceru'd-Đahık"ı 2000 yılında Kahire'deki Amerikan Üniversitesi tarafından Necib Mahfuz ödülüne layık görülmüş, ayrıca İngilizce, Fransızca ve Almancaya çevrilmiştir. "Ehlü'l-Hevâ" da İtalyanca, Fransızca ve İngilizceye tercüme edilmiştir.⁹ Farklı sanat dalları ile kendini daha iyi tamamladığını söyleyen Hüdâ Berekât,¹⁰ Lübnan edebiyatına adını büyük harflerle yazdıran kadın edebiyatçılardan biridir.

4. Leylâ 'Useyrân (1934-2007)

Sosyal roman alanında eserler kaleme almış yazarlardan biride 1934 Beyrut doğumlu Leylâ 'Useyrân'dır. Kısa hikâyeye, roman ve gazetecilik alanlarında büyük etki bırakmış, ilk Arap kadın edebiyatçılarından olan Arap milliyetçiliğini savunan, Filistin sorunlarını romanlarına yansıtan Leylâ 'Useyrân'ın milliyetçi duyguları 1950 yılında liseyi bitirip eğitim için Amerikan Üniversitesi'ne geçtiği dönemlerde ortaya çıkmıştır.

İlk romanı "Len Nemûte Gaden"i 1962 yılında çıkarmıştır. Özgürlüğü için çalışan bir genç kız ile Mısır Arap toplumu arasındaki olaylar romanın konusu olmuştur. Leylâ 'Useyrân'ın roman yazmadaki şevki devam etmiş, 1964 yılında ikinci romanı "el-Hivâru'l-Ahras"ı (Dilsiz Diyaloglar) yazmıştır. Lübnan'daki toplumsal tabakalaşmaları, bunların arasındaki fayda vermeyen, kısır ve sessiz diyalogları aktarır romanında bu romanını 1966 tarihinde üçüncü romanı "el-Medînetu'l-Fârîgâ" (Boş Şehir) takip eder. Baskıcı yönetime, rüşvet ve fesat yöneticilere karşı direnen, huzursuz bir milletin yok oluşunu anlatıyor.¹¹

Her zaman tek dil, tek coğrafyayı tasvir eden 'Useyrân, tek bir kültür etrafında bir araya gelen Arap topluluğunu desteklemektedir. Filistinlilerin davaları ile yakından ilgilenmiş, onlarla meydanlar inmiş, onların çektiği sıkıntıları derinden hissetmiş olan

⁸ Hamdî es-Sukkût, Kâmusu'l-Edebi'l- 'Arabiyyi'l-Hadîs, Dâru's-Şurûk, Kahire, 2009, 602-603.

⁹ Selma Hâdra Ceyyusi, Modern Arabic Fiction, II, Columbia University Press, New York 2005, 842

¹⁰ İbtisâm 'Azim, "عن مكان بقي-موطناً ولم يتحول-وطناً" <http://www.jadaliyya.com/pages/index/5065/07.02.2016>.

¹¹ Muhammed Altuncu, Mu'cemu'l- 'Alami'n-Nisâ, Dâru'l-'İlmi'l-Melâyin, 2001 Beyrut, 155.

‘Useyrân 1967 yılında “Aşâfiru’l-Fecr”i (Sabah Güvercinleri) 1976 yılında da “Haţtu’l-Ef’â” yı çıkarmıştır. İki romanda Filistinlilerin hezimetlerini, sıkıntılarını kaleme almış, gidip gördüğü cepheleri, yakından şahit olduğu olayları yazmıştır. 1979 tarihinde “Kal’atu’l-Estâ” isimli romandaki iç savaşı konu alırken, 1986 yılında çıkardığı “Cesâretu’l-Hacer” isimli romanda da İsrail ihtilaline karşı Lübnanlı gençlerin direnişini kaleme almıştır. 1989 yılında da göç etmiş hür Lübnanlılar ile geride kalmış, suskun Lübnanlıların durumunu nakletmiştir. Olaylar hüzünlü şehir Beyrut ve ihtişamlı ülke Fransa’da geçmektedir. Leylâ ‘Useyrân, hayatından kesitler sunduğu eseri “Şer’aitunMulevvene min Hayâtî”yi 1994 tarihinde yayınlamıştır. Romanda erken yaşta babasını kaybetmesinden, Kahire’de aldığı eğitime, üniversiteye başlamasından gazeteciliğe, siyasi durumlardan Filistin olaylarına kadar her şeye yer vermiştir.

Yaşadığı şehri Beyrut’u, halkını çok seven ‘Useyrân, “Tâir mine’l-kamer” isimli romanında halkının yaşadığı savaşları, olayları, değişimleri ele almış, hayata olan sevgileriyle ve bağlılığıyla sonlandırmıştır. Leylâ ‘Useyrân, 1950’li yılların sonu ve 1960’lı yılların başında çıkan Lübnan edebiyatının yenilikçi hareketlerinin ikinci döneminde ortaya çıkmış, önder kadınlardan biridir.¹²

5. Hannân eş-Şeyh (1944-...)

Edebiyat hayatında Leylâ Baalbekki’den etkilenmiş, ilk eserini onun Ene Ahyâ’ına göre şekillendiren 1944 yılında Güney Lübnan’ın Arnoun bölgesinde dünyaya gelen Hannân eş-Şeyh, Lübnanlı kadın yazarlar arasındadır. Kız kardeşi ile birlikte annesinin terk ettiği, kalabalık içinde yalnız bir hayat geçiren edebiyatçı, yaşadığı bu durumları onun edebi ve fikir dünyasına da yansımış, olgun tavırlar sergilemiştir. 60’lı ve 70’li yıllarda geçirdiği dönemi, bağlarından kopup özgürlüğüne uyanış olarak nitelemektedir. İnsan olgusunu özellikle kadın varlığına karşı bilinçli bir yazar olmaya başlamıştır. Kadın haklarını ve hürriyetlerini savunduğu, dillendirdiği kitaplarında birçok kadın şair ve yazarın ismi duyulur olmuştur.

1975 yılında patlak veren Lübnan iç savaşlarının Hannân eş-Şeyh’in romanının çıkışında çok büyük etkisi olmuştur. Yazar, Lübnan savaşı hakkında yazılanları okuyamadığını, içinde büyük hüztin oluşturduğunu vurgular. Savaş içindeki bu duyguları dışarı çıkararak en büyük etken olmuştur. 70’li yılların Lübnan’ında yaşanan iç savaş sırasında yaşadığı acı deneyimleri hem toplumsal gerçekçi roman türünde hem de biyografi roman türünde kaleme almıştır. Böylece 1980 yılında “Hikâyetun Zehraturun” isimli savaş romanını yazmıştır. Roman, güney topraklarında ismi Zehra olan bir kadının, güç, cinsiyet ve siyasi anlamda erkeğin otoriter ve baskın olduğu bir toplumda soyutlanmış, kapatılmış, kısıtlanmış kadının ülke savaşı içinde aslında iç savaş vermesini konu almıştır. Kendi iradesini kullanabilen, cinsiyet bağlamında da sadece kendisi olmak isteyen, bunu içinde haykıran Zehra’nın romanıdır. Hannân eş-Şeyh’e göre bir insan yetiştiği ülkeyi, mekânları terk edince, kişiliğini de orada bırakıp terk etmektedir. Daha sonra da yüreği geri dönüş isteği ile dolu olur. “Hikâyetun Zehraturun” romanında iki türlü savaş bulunmaktadır. İlki dışarıda Lübnan topraklarında yaşanan savaş, diğeri ise yazarın ruhundaki iç savaşıdır. Romanda iki dönem bulunmaktadır. İlki Afrika’da dayısı Haşim’in yanında geçirdiği, Macit ile evlilik yaptığı dönem, ikincisi ise Beyrut’ta yaşanan savaş dönemidir.¹³ Çocukluğundan beri çevresinden

¹² Hüseyin,el-Mer’e fi’r-Rivâyeti’l-Lübnâniyyeti’l-Mu’âsıra (1899-2009), 171-173,

¹³ Nezihe Ebû Naçdâl, Temerrüdü’l-Ünsâ, Dâru’l-Fâris, Beyrut 2004, 239.

gördüğü baskıcı davranışlar, kendini yazılarında toplumsal isyan olarak göstermiştir. Romanlarını yazmadan önce birçok hatıra yazıları, kitapları derlemiş, onları özümseedikten sonra romanını kaleme almıştır. Hannân eş-Şeyh, kendi gördüğü, duyduğu ve tecrübe ettiği olguları içten ve samimi duygularla yazmıştır. İlk romanı “İntihâru Raculin Meyyitin” i (Ölü Adamın İntiharı) 1936 yılında henüz on dokuz yaşında iken yazmıştır.

Hannân eş-Şeyh yazılarında sürekli kadınları ön plana çıkarmıştır. Kendini sürekli kadınların hayattaki düşüncelerini, yaşam tarzlarını, hürriyet sorunlarını özellikle cinsiyet özgürlüklerini düşünür bulmuştur. Bunun için Hikâyetun Zehrâton (1980) ve Mesku'l-Ğazâl'de (1988) cinsiyet konusunu ele almıştır. Yaşadığı kötü olayları, kürtaj olmayı, bakire olmamanın toplumda verdiği ezici durumu ele almıştır. Gerçek hayatta yapmak istediklerini roman kahramanları ile yapmıştır. Çünkü Hannân eş-Şeyh de romanda olduğu gibi gerçek hayatta bir arkadaşı ile birlikte bir kahvehanede oturmayı ve bu oturmayı erkek kardeşinin gelip onu kolundan tutup, sürükleyerek evine götürmeden gerçekleştirmek istemektedir.

Hannân eş-Şeyh, edebi hayatında Arap ve yabancı olmak üzere birçok edebiyatçıdan etkilenmiştir. Necib Mahfuz, Yusuf İdris, Halim Berekat, Ğada es-Semman gibi Arap edebiyatçılarından, Alberto Moravia, William Wagner gibi yabancı edebiyatçılarından etkilenmiştir.¹⁴ Eserlerinin bazılarında dil olarak İngilizceyi tercih etmiş, ayrıca İngilizce çeviriler de yapmıştır.¹⁵ Kendi eserleri de birçok dile çevrilmiştir. Türkçeye çevrilmiş tek eseri ise Hikâyetun Zehrâton olmuştur. “Zehra Beyrut’lu Genç Bir Kızın Hazin Öyküsü” adında çevrilmiştir.

Sonuç

Toplumun en küçük birimi olan ailede başlayan toplumdaki iç çatışmalarla devam edip ülkeler, kıtalar arasına kadar uzanan savaş olgusu, tarih boyunca her zaman erkekler tarafından çıkarılıp, onlar tarafından yönetilmiş görünse de bu kargaşanın arkasında yıkılan yuvayı ve ülkeyi toplayan bir kadın vardır. Savaş esnasında ve sonrasında her zaman vatanının ve ailesinin yanında yer alan kadın maalesef savaş sonrasında toprak ile aynı kategoride sayıldığı için ganimet olarak paylaşılmaktadır.

Lübnan, kendi arasındaki birçok mezhepsel kavgalara, iç savaşlara; Orta Doğu’da stratejik bir konumda olması hasebiyle de yabancı ülkelerin milli, kültürel ve dini baskılarına maruz kalmıştır. Gerek içerden gerek dışarıdan gelen savaş Lübnan’da toplumsal bozulmalara, yıpranmalara ve göçlere sebep olmuştur. Bir insan doğduğu, büyüdüğü toprağı bırakıp giderek sadece vatanını terk etmiyor, kişiliğini ve ruhunu da o ülkede bırakıyor. Zira yaratıcı, insanları belli bir toprak ve onun özelliğine göre karakterlerle yarattığı düşüncesindeyim. Vatanını terk etmek zorunda kalan birçok insanda isyankâr bir ruh, toplumsal ve geleneksel olgu ve inançlarını kaybetme durumu gelişmektedir. Başka bir deyişle göç edilen topraklar, göçmenler için tükenen umutların mükemmel mezarlığı oluyor.

Lübnanlı, kalemi kuvvetli birçok kadın yazar toplumdaki kadınları cesaretlendirmek, bilgilendirmek ve ön ayak olmak için hem toplumsal hem dini ve kültürel birçok konuda hikâye, roman ve şiir yazmışlardır. Lübnan’da yaşanan özellikle iç savaşlar ülkedeki her kesimi etkilediği gibi kadın yazarları da etkilemiştir. Hannân eş-Şeyh gibi kimisi yaşanan iç savaşı kendi iç savaşı ile örtüştürmüş, Leyla Ba’albeki gibi isyankâr ruhunu kaleme almış,

¹⁴ ‘Affe Ferrâc, el-Mer’etu Beyne'l-Fikr ve'l'Ibdâ', Dâru'l-Âdâb, Beyrut 2009, 135-136.

¹⁵ Muhammed Altûncî, Mu'cemu 'Alâmi'n-Nisâ, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut 2001, 76.

Leyla ‘Useyrân gibi her zaman tek dil, coğrafya içerisinde tek bir kültür etrafında Arap topluluğunu desteklemiştir. İç savaşın ardından bile toplumu bir arada ve mutlu tutabileceği kanaatinde olmuştur. Hüda Berekât gibi romanlarında hayatın neşeli ve trajik yönlerini güçlü, baskın ve tutkulu tarzıyla aktararak feminizm konusunu 20. yüzyılın modern Arap edebiyatında baskın kadın rolünü örneklendirerek ele almıştır.

Son olarak diyebiliriz ki; insanları ve duyguları öldüren, savaşta öldüren ya da öldürülen tarafın annesi, karısı, kardeşi ya da kızı olan kadın hem kendisini hem diğer kadınları temsilen kaleme ve kâğıda sığınmıştır. Konumuzda ele aldığımız bazı Lübnanlı kadın yazarların, eserlerinde savaşı ve onun kendi hayatlarındaki ve toplumdaki etkilerini nasıl kâğıda döktüklerini göstermeye çalıştık.

Kaynaklar

- ‘Afife Ferrâc, el-Mer’e Beyne’l-Fıkr ve’l- ‘İbdâ’, Dâru’l-Âdâb, Beyrut 2009.
- Cemîle Emîn Huseyn, el-Mer’e fi’r-Rivâyeti’l-Lubnâniyyeti’l-Mu’âsıra (1899-2009), Dâru’l-Fârâbi, Beyrut 2016.
- Hamdî es-Sukkût, Kâmûsu’l-Edebi’l- ‘Arabiyyi’l-Hadîs, Dâru’s-Şurûk, Kahire, 2009.
- Îsa Fettûh, Edîbât ‘Arabiyyât Seyr ve Dirâsât, Dımaşk 1994.
- Muhammed Altûncî, Mu’cemu ‘Alâmi’n-Nisâ, Dâru’l- ‘İlm li’l-Melâyîn, Beyrut 2001.
- Muhammed Yûsuf Necm, el-Kışşa fi’l-Edebi’l-Arabiyyi’l-Hadîs, Dâru’s-Sekâfe, Beyrut 1966.
- Nezîhe Ebû Naqqâl, Temerrüdü’l-Ünsâ, Dâru’l-Fâris, Beyrut 2004.
- Selma Hâdra Ceyyusi, Modern Arabic Fiction, II, Columbia University Press, New York 2005.
- http://www.diwanalarab.com/spip.php?page=article&id_article=2185 07.03.2016.
- İbtisâm ‘Azim, هدى بركات_عن-مكان-بقي-موطناً-ولم-يتحول-وطناً
- <http://www.jadaliyya.com/pages/index/5065/> 07.02.2016.
- <http://tishreen.news.sy/tishreen/public/read/5622> 07.03.2016.
- <http://www.langue-arabe.fr/spip.php?article197> 07.03.2016
- http://www.diwanalarab.com/spip.php?page=article&id_article=2185 07.03.2016

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DERGİSİ EDITÖRLÜĞÜNE

Konu: Tezden üretilen makale için Etik Beyan / İzin Belgesi

Derginizin 2020 yılı 69 sayısına yayınlanmak üzere kabul edilen “*Modern Lübnan Edebiyatında Nesir*” adlı çalışma danışmanlığını yaptığım Rumeysa Bakır Dayı tarafından 2018 yılında tamamlanmış ve YÖK Tez Merkezinde 615440 numara ile kayıtlı olan doktora tezinden üretilmiştir.

Çalışmanın etik açıdan bir sorun teşkil etmediğini beyan ederek ilgili sayıda yayınlanmasını arz ederim. 28.09.2020

İMZA

Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK

Atatürk Üniversitesi

Etik Beyan / İzin Belgesi